

ЗНИЖЕННЯ ТРАНЗАКЦІЙНИХ ВИДАТКІВ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ ШЛЯХОМ ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФРОВИХ РІШЕНЬ НА ТЕХНОЛОГІЇ БЛОКЧЕЙН

Кудь Александр Александрович,
аспірант 3-ого року навчання кафедри
державного управління, публічного
адміністрування та економічної політики
ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Теорія транзакційних витрат в економіці (Рональд Коуз та Олівер Вільямсон) знайшла своє продовження у одній з найбільш визначальних економічних теорій 20-ого століття – неоінституціоналізмі. Спочатку транзакційні витрати визначалися як витрати використання ринкового механізму. Р. Коуз трактує транзакційні витрати як «витрати збору та обробки інформації, витрати проведення переговорів та прийняття рішення, витрати контролю та юридичного захисту виконання контракту» [2, с. 12]. З цього випливає, що транзакційні витрати можуть бути виражені як у грошовій формі, так і у формі втраченого часу та вигоди. О. Вільямсон пропонує класифікацію транзакційних витрат на *ex ante* (до прийняття контракту) та *ex post* (постконтрактні витрати) [4].

Внесок у розвиток поняття внесли Д. Норт та Е. Уолліс, які визначили транзакційні витрати для покупця як усі витрати, які не входять у ціну, що сплачується про давця, а для продавця – як витрати, яких не було б, якби він продав товар сам собі [6, с. 617]. К. Далман визначив транзакційні витрати як витрати на збір та обробку інформації, проведення переговорів, прийняття рішень та контроль за виконанням тощо. [5, с. 148]. Той же Дж. Стіглер при аналізі транзакційних витрат прирівнював їх до інформаційних витрат [3].

Тим не менш незважаючи на безліч робіт з вивчення транзакційних витрат, всі автори розглядають термін з погляду економічної науки. Відповідно, тема транзакційних витрат у рамках публічного, зокрема державного та муніципального управління залишається нерозробленою. При спробі застосувати термін у сфері автори, зазвичай, не адаптують його під особливості управління, зберігаючи економічний підтекст.

Незважаючи на чималу кількість робіт, присвячених транзакційним витратам, мабуть, усі вчені розглядають термін з погляду економічної науки. А це значить, що тема транзакційних витрат у рамках публічного управління залишається нерозробленою. При спробі застосувати термін у цій сфері автори не адаптують його під особливості управління, зберігаючи економічний підтекст і суто економічний контекст середовища. Мій аналіз літератури показує, що сьогодні можна виділити два основні підходи до визначення транзакційних витрат у сфері управління:

1) перший підхід заснований на уявленні про те, що одним із «продуктів» державного та муніципального управління виступає управлінське рішення, тоді виходячи з цього все публічне управління стає транзакційною витратою;

2) другий підхід у тому, що транзакційні витрати розглядаються як супутні витрати при виконанні запропонованих функцій, а отже, транзакційні витрати - це є особлива група витрат в управлінській діяльності у сфері публічного управління. На мою думку, другий підхід є більш коректним.

Однак необхідно визначити межі між змістовною частиною запропонованих функцій і виникненням транзакційних витрат, що часто стає проблематичним, оскільки транзакційні витрати виникають при реалізації цих функцій. У результаті на державу покладено функцію з оптимізації транзакційних витрат, що реалізується шляхом цифровізації публічного, зокрема – державного сектора.

Як відомо, в Україні ще у 2020-ому році було політично задекларовано «оцифрувати» 100% державних послуг за три роки. А триваюча війна, на

мою думку, навіть прискорила цей перехід публічних сервісів на «цифру». Деякі розпочаті в Україні реформи, зокрема - децентралізація і адміністративна реформа з 2019 року мали зі своїх непрямих завдань, насправді, скорочення витрат на утримання державного апарату шляхом суттєвої оптимізації їх структури і управління змінами і якістю, тобто, де-факто - скорочення транзакційних витрат, які несуть громадяни та організації при взаємодії з публічними органами влади.

Однак було б помилково вважати, що транзакційні витрати навіть за умов цифровізації, яка, нібито, мала б їх скорочувати, виникли з нізвідки. Насправді суб'єктом транзакційних витрат може виступати не лише держава, а й самі громадяни при взаємодії з органами влади. Транзакційні витрати громадян завжди виникають внаслідок власного переміщення, збирання всієї необхідної документації, достовірної інформації, узгодження документів. Це і тимчасові, транспортні та ресурсні витрати. Один із досягнутих результатів довгостраждалої адміністративної реформи і реформи місцевого самоврядування (децентралізація) пов'язаний зі скороченням (усуненням) транзакційних витрат населення за рахунок діяльності публічної влади: спрощення способів надання сервісів, особливо через принципи платформного урядування «Держава як платформа» і через значну спеціалізацію центрів надання адмінпослуг на місцях у дусі немов місцевий «супермаркет послуг». Таким чином, транзакційні витрати не виникли безпідставно – вони лише змінили джерело виникнення та суб'єкт, який ці витрати зазнає.

На сьогоднішній день, як зазначалося трохи вище, стоїть політична ціль досягти 100%-ого показника надання пріоритетних послуг в цифровому/електронному вигляді. Супутнє завдання полягає в інформуванні населення про електронне надання державних та муніципальних послуг та встановлення єдиних стандартів їх популяризації.

Чи можемо ми судити про зникнення транзакційних витрат унаслідок цих перетворень? Безумовно, ні: транзакційні витрати будуть викликані і

іншими обставинами. Для надання публічних послуг в електронному вигляді необхідна суттєва щоденна підтримка відповідної платформи (наприклад, портал державних послуг, платформа «Дія»), витрати на якісний доступ до Інтернету, технічне оснащення та навчання співробітників тощо. Також для реалізації необхідне і використання та постійне підтримання автоматизованого робочого місця на основі якісного програмного забезпечення. Однак точно ми можемо казати про скорочення транзакційних витрат завдяки цифровізації. Цікаві цифри ще 12 років назад зафіксувала Австралія. За даними австралійської Національної служби інформаційної економіки, були оцінені вигоди від реалізації тодішньої програми е-уряду: 45% користувачів е-уряду змогло кількісно оцінити зниження власних витрат на отримання державних послуг, з них 3% відзначили зниження власних витрат на \$100 і вище; 4% заявили про зниження витрат на \$50-99; 7% вважали, що заощадили \$25–49, а 31% - менше \$25 [1, с. 39].

Використання ж інформаційних технологій ідеально вписується у теорію транзакційних витрат Рональда Коуза: чим більше суб'єктів використовують електронний спосіб взаємодії, тим швидше та ефективніше здійснюються транзакції між ними. Ця теорія також вписується (за певних умов) цілком застосовна для державного сектору і управління: на думку Коуза, держава, по суті, є суперфірмою. Насправді ж транзакційні витрати пов'язані з інформаційною діяльністю, а отже, необхідно переглядати спосіб діловодства і, особливо – обліку – в роботі управлінського апарату. У 2020-ті роки у господарській діяльності щорічно створюється близько мільярда документів (точний обсяг порахувати неможливо). Орієнтовно, сумарні витрати всіх суб'єктів господарювання України на створення, обробку та зберігання паперових документів, за приблизними оцінками, щорічно становлять не менше 1 млрд людино-годин, а загальні витрати, що пов'язані з паперовими документами, становлять не менше 10 млрд грн щороку. Це є лише частиною загального обсягу транзакційних витрат, який приходить на забезпечення інформаційної діяльності, і не враховує ще більші витрати на

загальний менеджмент, контроль і прийняття рішень.

Оцінивши цей навіть приблизний розмір транзакційних витрат, що гарантовано супроводжують публічні послуги, виникає логічне питання: як нові технології можуть їх скоротити? На мою думку, головна відповідь криється не просто в інформаційних платформах, а у співробітництві приватних і державних установ під час взаємної інтеграції своїх платформ – «традиційних» державних централізованих платформ на кшталт української «Дія» - з приватними децентралізованими інформаційними платформами (напр., «Система Вітбон» українського походження), вищу довіру до яких забезпечать, по-перше, її базова технологія блокчейн, по-друге, екосистемний принцип їх організації, по-третє, цілком законний правовий статус у майже будь-якій країні світу, як це є станом на зараз (окрім, мабуть, суто авторитарних чи закритих тоталітарних країн). Вважаю, що на «перетині» цих двох типів цифрових платформ і буде,

по-перше, виникати новий «прошарок» публічних послуг з новою спільною цінністю, який міг би складатися з частин державного та приватного секторів за участі і центрального уряду, і місцевого самоврядування. Так, з одного боку, це зробило би ці стосунки більш складними, багатосторонніми і менш ієрархічними, а, з іншого боку, вже у короткостроковій перспективі зробило б стосунки нехаотичними, упорядкованими і більш регламентованими;

по-друге, значна економія на транзакційних витратах для суспільства через дуже суттєве уникнення дублювання залучених людських і технічних ресурсів на організацію роботи 24/7 усіх цих платформ.

Для пожвавлення такого співробітництва на мою думку, не вистачає вирішення двох ключових питань:

1) технологічного – взаємної технологічної інтеграції реєстрів - державних і приватних на блокчейні;

2) політичного у міжнародному полі – сприяння формуванню цифрової сумісності між країнами світу. Створення набору глобальних правил з огляду

на економічні, політичні та культурні відмінності країн. Ключовий набір правил передбачає розробку глобального документу для визначення доведених міжнародною практикою принципів та пріоритетів поширення цифрових технологій, з метою забезпечення їх інтегруєбельності, запобігання фрагментації глобального простору та утворення цифрових «островів».

Список літератури

- 1) Дианова Е.М. Электронное правительство как механизм воздействия на транзакционные издержки в государственном секторе. Информационное общество. 2012. № 4. С. 34–41.
- 2) Коуз Р. Фирма, рынок и право. М.: Новое издательство. 2007. 224 с.
- 3) Стиглер Дж. Экономика информации. Экономика образования. 2012. № 2. С. 54–62
- 4) Уильямсон О. Экономические институты капитализма. СПб.: Лениздат, 1996. 702 с.
- 5) Dalman C. The problem of externality. Journal of Law and Economics. 1979. Vol. 22, №1. С. 141–162
- 6) North D., Wallis J. Integrating Institutional Change and Technical Change in Economic History // Journal of Institutional and Theoretical Economics. 1994. №4. С. 609–624.